

МАШИКА В. П.,

аспірант

*(Академія праці, соціальних відносин
і туризму)*

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.47>**ЗАЛУЧЕННЯ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА ПОТЕРПІЛОГО НА СТАДІЇ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Забезпечення права на захист є одним із фундаментальних прав, а також однією із засад кримінального провадження. Законодавець, приділивши суттєву увагу представникам підозрюваних, обвинувачених, недостатньо чітко надає роз'яснення щодо прав потерпілих в частині залучення представників.

Особливим учасником кримінально-процесуальної діяльності є потерпілий, якому може бути завдана фізична, моральна або матеріальна шкода. Права та інтереси потерпілого є важливими факторами в розгляді кримінального провадження. Він має право на захист своїх інтересів на стадії досудового розслідування, має право подавати свої висновки та висловлювати ставлення до справи; отримувати відшкодування (компенсацію) шкоди; подавати заяви та клопотання. Саме право потерпілого в той же час, потерпілий має змогу отримати інформацію про хід слідства та прийняті процесуальні рішення. Правовий статус потерпілого сприяє забезпеченню справедливості та ефективності правосуддя.

Основна роль законного представника у кримінальному провадженні полягає в забезпеченні законності та захисті прав потерпілого, та стосується розслідування злочину/кримінального правопорушення. Представник допомагає зрозуміти процесуальні права та обов'язки потерпілого, надає юридичне роз'яснення обставин справи.

Представником у кримінальному провадженні може виступати адвокат, уповноважена особа за довіреністю, яка надає роз'яснення потерпілому обставини кримінального провадження. Система законних представників сприяє ефективному функціонуванню кримінального правосуддя та дотриманню принципів справедливості.

Представник потерпілого відстоює інтереси потерпілого, в тому числі у випадку зміни обставин справи чи рішень; він забезпечує, щоб потерпілому було зрозуміло, як вести себе під час допиту, оформлення процесуальних документів та відповідно взаємодіяти з правоохоронними органами або судовими інстанціями. Саме представник потерпілого має змогу висловити свої зауваження, висвітлити недоліки чи порушення у діях службових осіб, які можуть виникнути в процесі розслідування кримінального провадження.

Ключові слова: *потерпілий, законний представник, досудове розслідування, кримінальне провадження, адвокат, посередник.*

Mashyka V. P. Involvement of the legal representative of the victim at the stage of pre-trial investigation of criminal proceedings

Ensuring the right to defense is one of the fundamental rights, as well as one of the foundations of criminal proceedings. The legislator, having paid significant attention to the representatives of the suspects, the accused, does not provide a sufficiently clear explanation of the rights of the victims in terms of the involvement of representatives.

A special participant in criminal proceedings is the victim, who may suffer physical, moral or material damage. The rights and interests of the victim are important factors in the consideration of criminal proceedings. He has the right to protect his interests at the stage of pre-trial investigation, he has the right to submit his conclusions and express his attitude to the case; receive compensation (compensation) for damage; submit applications and petitions. The right of the victim At the same time, the victim has the opportunity to receive information about the progress of the investigation and the procedural decisions made. The legal status of the victim contributes to ensuring fairness and efficiency of justice.

The main role of a legal representative in criminal proceedings is to ensure legality and protect the rights of the victim, and relates to the investigation of the crime/criminal offence. The representative helps to understand the procedural rights and obligations of the victim, provides a legal explanation of the circumstances of the case.

A lawyer, an authorized person under a power of attorney, who provides an explanation to the victim of the circumstances of the criminal proceedings, may act as a representative in criminal proceedings. The system of legal representatives contributes to the effective functioning of criminal justice and compliance with the principles of justice.

The representative of the victim defends the interests of the victim, including in the event of a change in the circumstances of the case or decisions; he ensures that the victim understands how to behave during the interrogation, processing of procedural documents and accordingly interact with law enforcement agencies or judicial authorities. It is the representative of the victim who has the opportunity to express his comments, highlight shortcomings or violations in the actions of officials that may arise during the investigation of criminal proceedings.

Key words: *victim, legal representative, pre-trial investigation, criminal proceedings, lawyer, mediator.*

Вступ. Законний представник потерпілого в кримінальному провадженні може бути призначений для неповнолітніх або осіб, які не можуть захищати свої права самостійно. Зазвичай це батьки неповнолітніх потерпілих чи інші родичі, які відповідають за їхній добробут та інтереси. Законний представник має право отримувати інформацію про хід кримінального провадження та приймати участь як на стадії досудового розслідування, так і судового провадження. Він може звертатися до правоохоронних органів та суду в інтересах потерпілого; має право звертатися за допомогою до адвоката або представника зі сторони захисту.

Важливо, щоб законний представник діяв винятково в інтересах потерпілого та не порушував права. Права та обов'язки законного представника чітко визначаються законодавством країни. Законний представник може подавати доказову інформацію, спрямовану на захист інтересів потерпілого. Законний представник повинен діяти дбайливо та безкорисливо в інтересах потерпілого.

Фактично законний представник виступає як посередник між потерпілим та правосуддям; може взаємодіяти із слідчими, прокурорами та іншими учасниками кримінального провадження. Важливо, щоб останній мав розуміння процесу кримінального судочинства та знав правові аспекти кримінального провадження.

Тематика залучення законного представника потерпілого на стадії досудового розслідування досліджувалось певним числом науковців, але деякі питання потребують більш детального розгляду та правового аналізу. До числа науковців, які займались вивченням вказаної тематики слід віднести: Канюка В.Є., Олійничук Р.П., Сіренко О., Рогатинська Н., Складрук К.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення питання щодо законного представництва потерпілої сторони на стадії досудового розслідування. Для досягнення

мети були сформульовані наступні завдання: сформулювати загальну позицію щодо представництва потерпілої сторони у кримінальному провадженні; дослідити участь представника як учасника діяльності.

Результати дослідження. Роль представника як учасника кримінально-процесуальної діяльності є вагомою на стадії як досудового розслідування, так і судового процесу. Вказана діяльність має свої особливості: надання правової допомоги учаснику кримінально-процесуальної діяльності; представництво під час проведення процесуальних дій за участі особи; створення правової позиції та захист прав та інтересів особи; роз'яснення не тільки прав, але і обов'язків у кримінальному провадженні. Потерпілий має право надавати пояснення по обставинам справи та висловлювати своє ставлення до кримінального провадження.

Забезпечення права на захист є одним із фундаментальних прав, а також однією із засад кримінального провадження. Законодавець, приділивши суттєву увагу представникам підозрюваних, обвинувачених, недостатньо чітко надає роз'яснення щодо прав потерпілих в частині залучення представників. Хоча у кодексі наведено значний перелік прав потерпілого, часто на практиці ці права порушуються стороною обвинувачення та залишаються без достатніх гарантій. Особливо гостро питання недотримання прав потерпілих, які є неповнолітніми або визнані в установленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними. Саме вказана категорія осіб є максимально вразливою та потребує додаткового контролю в частині виконання прав та свобод відповідно законними представниками.

Представник потерпілого відстоює інтереси потерпілого, в тому числі у випадку зміни обставин справи чи рішень; він забезпечує, щоб потерпілому було зрозуміло, як вести себе під час допиту, оформлення процесуальних документів та відповідно взаємодіяти з правоохоронними органами або судовими інстанціями. Саме представник потерпілого має змогу висловити свої зауваження, висвітлити недоліки чи порушення у діях службових осіб, які можуть виникнути в процесі розслідування кримінального провадження. Слід зазначити, що саме забезпечення справедливого та законного вирішення справи в інтересах потерпілої сторони є ключовим завданням представника.

Сіренко О.В. вважає, що на сучасному етапі розвитку України не створено належної системи кримінального процесуального забезпечення захисту прав і свобод потерпілого, зокрема відсутній кримінально-процесуальний і кримінологічний механізм захисту щодо потерпілого. Науковиця пропонує здійснити заходи щодо посиленого захисту прав, свобод і законних інтересів особи потерпілого [1, с. 208].

Рогатинська Н.З. проаналізувавши адвокатську діяльність щодо представництва потерпілих у кримінальних провадженнях, дійшла висновку, що досить частими є випадки, коли сторона обвинувачення (слідчий та прокурор) саботують проведення досудового розслідування, що має наслідком порушення прав та законних інтересів потерпілого [2, с. 185].

Представництво – це самостійний правовий інститут, сукупність процесуальних та матеріальних правовідносин, а також процесуальна діяльність, що здійснюється на основі зазначених відносин, однією особою від імені та в інтересах іншої. Для представництва в кримінальному провадженні характерні ознаки: 1) здійснення діяльності лише у рамках кримінального процесу; 2) особливий суб'єкт – учасник кримінального провадження; 3) вчинення дій представником відповідно до процесуального закону [3, с. 180].

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки” діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [4]. Саме права та обов'язки потерпілого виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. В тому числі право залучити представника.

Якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом з нею

залучається її законний представник. Як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний [4].

Потерпілий має право на адекватне та компетентне представництво для забезпечення ефективного захисту своїх інтересів під час досудового розслідування. Оскільки правильне представництво сприяє забезпеченню справедливості та дотриманню процесуальних гарантій. Потерпілий має право обирати представника на свій власний вибір, який буде представляти його сторону у справі, тому представництво на досудовому етапі дозволяє потерпілому захищати свої права та інтереси з моменту початку досудового розслідування.

До основних прав потерпілого слід віднести: бути повідомленим про свої права та обов'язки; давати пояснення, показання або відмовитися їх давати; на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди; на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим; подавати докази на підтвердження своєї заяви; брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі.

Основні обов'язки потерпілого: прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття; не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення; не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю [4].

Представник має право участь в опитуванні свідків, вивченні матеріалів справи та інших діях, спрямованих на встановлення правди. Представник потерпілого ретельно аналізував усі аспекти справи та висував правомірні вимоги; він повинен володіти знаннями про кримінальне законодавство та мати досвід у сфері правозахисту.

Висновки. Представництво потерпілої особи на досудовому розслідуванні є важливим етапом у кримінальному процесі. Законний представник має право висловлювати свою думку щодо рішень, які стосуються збереження прав потерпілого, в тому числі отримувати доступ до матеріалів кримінального провадження, з урахуванням обмежень, встановлених законом; можливість залучати експертів чи свідків в інтересах потерпілого; приймати участь у підготовці доказів та стратегії захисту. Законний представник може бути адвокатом або особою, яка має спеціалізовані знання в області права.

Основна роль законного представника у кримінальному провадженні полягає в забезпеченні законності та захисті прав потерпілого, та стосується розслідування злочину/кримінального правопорушення. Представник допомагає зрозуміти процесуальні права та обов'язки потерпілого, надає юридичне роз'яснення обставин справи.

Законний представник може виступати як голос потерпілого, особливо, коли останній не може висловити своїх позицій самостійно. Важливо, щоб представник відстоював інтереси потерпілого незалежно від його соціального статусу чи фінансового положення. Законні представники грають ключову роль у забезпеченні справедливості та збалансованого перебігу кримінального провадження як на стадії досудового розслідування, та і судового провадження.

Список використаних джерел:

1. Сіренко О. Проблеми процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. Юридичний бюлетень. 2021. № 18. С. 208–211.
2. Рогатинська Н., Склярук К. Особливості процесуального статусу потерпілого в кримінальному провадженні. Київський часопис права. 2022. № 1. С. 181–185.

3. Канюка В.Є., Олійничук Р.П. Загальна характеристика представництва у кримінальному провадженні: поняття та види. *Наукові записки*. Серія: Право. Випуск 14.2023. 178–182.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України / Відомості Верховної ради (ВВР). 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

